

แนววิเคราะห์ชนชั้นนำ อำนาจและโครงสร้างอำนาจในชุมชน

แนววิเคราะห์ชนชั้นนำเป็นแนวคิดที่มีความใกล้เคียงและคาบเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องชนชั้น (class) และแนววิเคราะห์ชนชั้น (class approach) ทั้งนี้เพราะว่าทั้ง 2 แนวคิดต่างมีพื้นฐานมาจากแนวคิด การจัดลำดับชั้นทางสังคม (social stratification) ซึ่งวิเคราะห์ว่าทุกสังคมจะมีความไม่เท่าเทียมกันในสิ่งมีคุณค่า เช่น ทรัพย์สิน ความมีเกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจจนมีผลให้เกิดโครงสร้างทางสังคมที่บ่งชี้ให้เห็นถึงช่วงชั้นของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นต่ำ หรือระหว่างผู้มีมาก (have most) และกลุ่มผู้น้อย (have least) ให้สิ่งที่มีคุณค่าเหล่านั้น กระนั้นก็ตามทั้งสองแนววิเคราะห์แตกต่างกันตรงที่แนววิเคราะห์ชนชั้นนำ ใช้ตัวแปร "อำนาจ" เป็นฐานในการจัดลำดับชนชั้นนำในสังคม ในขณะที่แนววิเคราะห์ชนชั้น ใช้ตัวแปร "ความมีเกียรติยศ" และ "ความร่ำรวย" เป็นฐานในการจัดลำดับชั้นทางสังคม นอกจากนี้แนววิเคราะห์ชนชั้นนำยังมุ่งวิเคราะห์ศึกษาเฉพาะกลุ่มชนชั้นนำเท่านั้น

แนววิเคราะห์ชนชั้นนำ เป็นการวิเคราะห์ที่มุ่งศึกษา "อำนาจ" "อิทธิพล" และ "ความขัดแย้ง" โดยมองว่าในทุกสังคมจะมีชนชั้น 2 ชั้นปรากฏอยู่เสมอ คือ ชั้นที่ทำหน้าที่ปกครองหรือผู้ได้รับสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมมาก และชนชั้นที่ถูกปกครอง (non - elites) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับสิ่งที่มีคุณค่าหรือได้รับน้อย ดังคำกล่าวของ Harold D. Lasswell ที่ว่า "คนจำนวนน้อย ผู้ได้รับสิ่งมีคุณค่ามากที่สุดคือ ชนชั้นนำและคนจำนวนมากที่เหลือ คือ ผู้ตามหรือผู้ที่อยู่ในลำดับชั้นที่ต่ำลงมา" ¹

---

¹ Harold D. Lasswell , World Politics and Personal Insecurity , (New York : The Free Press , 1965) , p.3.

3.1 แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับแนววิเคราะห์ชนชั้นนำ

การที่จะทำความเข้าใจแนววิเคราะห์ชนชั้นนำยิ่งขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาแนวคิดของนักวิชาการตะวันตก 3 ท่าน คือ Gaetano Mosca Vilfredo Pareto และ Robert Michels² ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มศึกษาเรื่องชนชั้นนำ ธรรมชาติของชนชั้นนำการรักษาสืบทอดอำนาจของชนชั้นนำ การเปลี่ยนแปลงชนชั้นนำ เป็นต้นไว้อย่างเป็นระบบและเป็นแนวทางในการศึกษาชนชั้นนำต่อไป โดยสรุปดังต่อไปนี้

---

² Gaetano Mosca , The Ruling Class (New York: McGrawHill, 1939); Vilfredo Pareto , Mind and Society (New York : Harcourt ,Brace and Co., 1935); Robert Michels , Political Party : Sociological Study of the Oligarchical Tendency of Modern Democracy (London : The Free Press, 1962).

ตารางที่ 3.1 : แสดงการเปรียบเทียบแนววิเคราะห์ชนชั้นนำยุค Classic โดยสรุป

	Gaetano Mosca	Vilfredo Pareto	Robert Michels
1.แนวคิดพื้นฐาน (Basic Perspective)	ในทุกสังคมมี 2 ชั้น คือ ผู้ปกครอง และ ผู้ถูกปกครอง	ประชาชนถูกปกครอง โดยชนชั้นนำ	แนวโน้มการปกครอง โดยกลุ่มคน (Oligarchical) ในทุก องค์กร ทุกสังคม
2.แนวคิดหลัก (Key Concepts)	2.1 ชั้นทางการเมือง (Political Elite) 2.2 สูตรทางการเมือง (Political formular) 2.3 พลังทางสังคม (Social force)	2.1ชนชั้นนำผู้ปกครอง (Governing Elite) 2.2 ความมีเหตุมีผล (derivation) 2.3 คุณสมบัติพิเศษ (residues)	2.1 กลุ่มผู้ปกครอง Ruling Oligarchy 2.2 หลักคุณธรรมทั่วไป (General ethical power) 2.3 อำนาจ (power)
3.คำถามที่มุ่ง จะตอบ (Basic Questions)	3.1 อะไรคือธรรมชาติ ของชนชั้นนำ 3.2 ฐาน(base) ของชนชั้นนำคืออะไร 3.3 การรักษาสถาน ภาพความเป็นชนชั้นนำ กันอย่างไร	3.1 อะไรคือธรรมชาติ ของชนชั้นนำ 3.2 มีการเปลี่ยน ชนชั้นนำอย่างไร ภาย ใต้สภาพแวดล้อมทาง สังคม เศรษฐกิจและ การเมือง 3.3 การรักษาสถาน ภาพการเป็นชนชั้นนำ	3.1ทำไมองค์กรจึงถูก ควบคุมโดยคณะบุคคล 3.2 ลักษณะของ Oligarchy 3.3 กลุ่มผู้ปกครอง รักษาสถานภาพไว้ อย่างไร
4.วิธีการศึกษา ที่สำคัญ (Major Procedure)	การเปรียบเทียบเชิง ประวัติศาสตร์	การเปรียบเทียบเชิง ประวัติศาสตร์และ จิตวิทยาสังคม	การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงสถิติ

นักวิชาการทั้ง 3 ท่านได้ตอบคำถามเหล่านี้ไว้อย่างเป็นระบบ คือ ใครคือผู้ปกครองในระบบการเมือง ใครคือผู้ตัดสินใจ ใครมีอำนาจมากที่สุดในทางการเมือง ลักษณะทั่วไปของชนชั้นนำ ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำและการรักษาสถานภาพของชนชั้นนำ เป็นต้น โดยทั้ง 3 ท่านพยายามตอบคำถามเหล่านี้ โดยไม่มุ่งที่จะตอบตามโครงสร้างที่เป็นทางการของระบบการเมือง (formal structure) แต่โดยเปิดเผยให้เห็นถึงลักษณะการตัดสินใจทางการเมืองที่ปรากฏขึ้นจริง และชี้ให้เห็นว่าตัดสินใจอย่างไรโดยใคร และทำไมเป็นเช่นนั้น

Mosca ได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เปรียบเทียบแล้วชี้ให้เห็นว่า ในทุกสังคมเมืองจะมี 2 ชนชั้นปรากฏอยู่เสมอ คือ ชนชั้นนำทางการเมือง (the political class) และชนชั้นผู้ถูกปกครอง (the non-political class) แต่อาจต่างกันในเรื่องรายละเอียดที่ขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคม ดังคำกล่าวของเขามักถูกนำไปกล่าวอ้างเสมอที่ว่า

“...ในทุกสังคมจะมีคนเพียง 2 ชนชั้นปรากฏอยู่เสมอ ไม่ว่าจะในสังคมโบราณหรือสมัยใหม่ กล่าวคือ ชนชั้นผู้ปกครอง กับชนชั้นผู้ถูกปกครอง โดยที่ชนชั้นผู้ปกครองมีจำนวนน้อยที่ผูกขาดอำนาจหน้าที่ทางการเมือง และสนุกสนานกับข้อได้เปรียบหรือผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับจากการใช้อำนาจ ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครองซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากจะถูกควบคุมและบังคับโดยชนชั้นผู้ปกครองเสมอ...”³

แนวคิดหลักของ Mosca ที่เกี่ยวข้องกับแนววิเคราะห์ชนชั้นนำมีอยู่ 5 แนวคิดหลัก (key concepts) ดังนี้

1. พลังทางสังคม (Social force) ซึ่งหมายถึง สิ่งที่จะทำให้เกิดอำนาจและ มีความหมายที่ใกล้เคียงกับ “ power ” สิ่งที่จะสร้างพลัง (force) ในทัศนะของ Mosca ก็คือ กำลังทางทหาร เงิน ทรัพย์สินสมบัติ และ การศึกษา เป็นต้น

³ Gaetano Mosca , The Ruling Class , PP. 50-51.

2. สูตรทางการเมือง (Political formular) เป็นสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้น (myth) หรือ เป็นหลักทางคุณธรรมของสังคม (universal moral principle) ซึ่ง Mosca หมายถึง หลักศีลธรรมทั่วไปที่จะทำให้การใช้อำนาจทางการเมืองเป็นไปอย่างยุติธรรมและมีเหตุผล (rationalization)

3. ลักษณะของสังคม (Social type) หมายถึง ปัจจัยพื้นฐานหรือสิ่งที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งจะผสมกลมกลืนสังคมเข้าด้วยกัน สิ่งเหล่านี้คือ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมในสังคม

4. การปกครองโดยกฎหมาย (Juridical defense) กฎเกณฑ์ กติกาต่าง ๆ ที่ผู้ปกครองได้ร่างขึ้น เพื่อสร้างคุณธรรม ความยุติธรรมในสังคม

5. ชั้นทางการเมือง (Political class) หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ทางการเมือง หรือ ชั้นปกครองนั่นเอง

ในขณะที่ Mosca ศึกษาในลักษณะกว้าง Pareto กลับมุ่งสนใจที่ตัวชนชั้นนำโดยตรง ดังจะสังเกตได้จากแนวคิดหลักทั้ง 4 ประการของเขาจะเกี่ยวข้องกับชนชั้นนำโดยตรง (elite)

1. ชนชั้นนำ (elite) เขาหมายถึง แนวคิดที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่ออธิบายกลุ่มคนที่สถานะที่สูงที่สุด (highest indices) ซึ่งสังเกตได้จากตัวบ่งชี้ต่าง ๆ เช่น อำนาจทรัพย์สิน เป็นต้น เขาได้แบ่ง elite เป็น 2 กลุ่ม คือ governing elite หรือ ชนชั้นนำในทางการเมือง และ non-governing elite หรือ ชนชั้นนำที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2. การสร้างเหตุผลในทางการเมือง (derivation) เป็นสิ่งที่ได้ปรุงแต่งขึ้นอย่างมีเหตุผล (usual myth) ซึ่งคล้ายกับแนวคิด Juridical defense ของ Mosca

3. คุณสมบัติของชนชั้นนำซึ่งมีลักษณะพิเศษ (residues) เป็นลักษณะทางจิตวิทยาที่ตั้งใจ จูงใจ ที่จะสะท้อนผ่านทางกิจกรรมและบุคคลิกภาพ โดย residues จะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ตามกลุ่มชนชั้นนำซึ่ง Pareto แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ class I ซึ่งมีลักษณะเป็นคน มีภูมิปัญญาสูง มีความเฉลียวฉลาด มีทรัพยากรมาก และเต็มไปด้วยไหวพริบและชั้นเชิงกลยุทธ์ class II เป็นลักษณะงานที่มีกำลัง (force) ความจงรักภักดี (loyalty) มีความรักชาติ (patriotism) และอนุรักษ์นิยม

4. การสืบทอดอำนาจของชนชั้นนำ (elite circulation) ซึ่งชนชั้นนำจะพยายามสร้างกรอบ หลักเกณฑ์ และชนชั้นนำรุ่นใหม่ ๆ ขึ้นเสมอ เพื่อสืบทอดอำนาจอย่างไรก็ตามชนชั้นนำก็จะเปลี่ยนรุ่นขึ้นสู่อำนาจ โดยขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ

ในขณะที่ทั้ง Mosca และ Pareto ศึกษาชนชั้นนำในเรื่องประวัติศาสตร์โดยเปรียบเทียบนั้น Michaels กลับเน้นศึกษาเชิงปริมาณ (quantitative) โดยใช้ข้อมูลที่เขาได้ศึกษา ลักษณะการจัดโครงสร้างและรูปแบบการจัดการในพรรคการเมืองในประเทศสังคมนิยมโดยมุ่งตอบคำถาม 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ทำไมพรรคการเมืองหรือองค์กรทางสังคม จึงเป็นองค์กรที่ปกครองโดยคณะบุคคล ประการต่อมา เพื่อตอบคำถามว่าลักษณะของการปกครองโดยคณะบุคคลมีลักษณะอย่างไร (oligarchy) และประการสุดท้าย คณะบุคคลเหล่านี้รักษาสถานภาพความเป็นชนชั้นนำอย่างไร

ผลการศึกษาเขาพบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิด oligarchy ในสังคมนิยมมีสาเหตุ 3 ประการ คือ

1. ในทุกองค์กร จะมีผู้เชี่ยวชาญและผู้แทนของกลุ่มคนในองค์กร ทั้งนี้โดยที่ผู้แทนเป็นเหตุผลที่จำเป็นสำหรับองค์กรขนาดใหญ่ เพื่อความชอบธรรมในการปฏิบัติงานและเพื่อการยอมรับของมวลสมาชิก ส่วนผู้เชี่ยวชาญนั้นเกิดจากการที่องค์กรขนาดใหญ่ได้แบบโครงสร้างไว้หลายด้าน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้าน ดังนั้นองค์กรขนาดใหญ่ต้องการผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาปฏิบัติงาน
2. องค์กรทุกองค์กรต้องการความมีระเบียบ มีเอกภาพและมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างฉับไว ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีกลุ่มคนจำนวนน้อยที่เป็นผู้นำที่จะดำเนินการจัดการสิ่งเหล่านี้ อย่างฉับไว และทันต่อเหตุการณ์ จะรอความเห็นของมวลสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้
3. เกิดจากเหตุผลทางจิตวิทยา (Psychological) โดยทั่วไปแล้วมวลชนต้องการการชี้นำ และคนส่วนใหญ่มักเฉื่อยชา จึงเป็นสาเหตุให้เกิดคณะผู้ทำการตัดสินใจแทนมวลชนขึ้น

สำหรับในส่วนของลักษณะ oligarchy และการรักษาสถานภาพของคณะบุคคลผู้ปกครองนี้ Pareto ได้สรุปว่าจะมีลักษณะเป็นองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของบุคคล (personal quality) แต่ก็มีมีการประสานงานกันอยู่ในองค์กร ในด้านการรักษาสถานภาพนั้น oligarchy จะใช้วิธีการสร้างความรู้สึกร่วมที่จะชี้นำสังคมไปสู่สิ่งที่ดีงาม (general ethical principle) สร้างความจงรักภักดี และการอุทิศตัวเองความสามารถในการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และความสามารถในการดูดซึมกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่จาก Mass

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการศึกษาชนชั้นนำในยุคดั้งเดิม (classic) ซึ่งเป็นรากฐานในการศึกษาชนชั้นนำต่อมาของนักศึกษารัฐศาสตร์และนักสังคมวิทยา เช่น Harold D. Lasswell, C. Wright Mills, T.B. Bottomore, William Kornhauser, Geraint Parry และ

Robert A. Dahl เป็นต้น ซึ่งในกลุ่มนี้พยายามจะสร้างกรอบในการวิเคราะห์ และ สร้างทฤษฎี ชนชั้นนำ และนำไปศึกษาในสังคมเชิงประจักษ์ได้

Harold D. Lasswell เป็นนักรัฐศาสตร์คนแรกทีกล่าวว่า " The few who get most are the elite , the rest are the rank and file " Lasswell เป็นผู้ที่นำเอาทฤษฎี classic มาทดสอบ และ ใช้วิเคราะห์ที่ระบบการเมืองสมัยใหม่ โดยเขาย้ำว่า การวิเคราะห์การเมืองจำเป็นอย่างยิ่งต้องเปรียบเทียบชนชั้นนำในโลก (world elite) ในด้านพื้นฐานทางสังคม (social origins) ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (special skill) ลักษณะส่วนบุคคล (personal traits) ทัศนคติส่วนตัว (subjective attitude) คุณสมบัติที่จะช่วยรักษาสถานภาพชนชั้นนำ (asset sustain) เช่นสัญลักษณ์ความดีงาม และความรุนแรง

ส่วน C. Wright Mill นั้นได้ใช้แนววิเคราะห์เชิงสถาบัน (institutional approach) ศึกษาชนชั้นนำในระบบการเมืองของอเมริกา แล้วสรุปว่า ในการศึกษาการเมืองสมัยใหม่ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าใจเรื่องการขยายอำนาจหรือเพิ่มอำนาจ และการรวมศูนย์อำนาจโดยใช้เครื่องมือ 3 ประการ คือ สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมืองและสถาบันทหาร (economic , political and military institution) ซึ่งทั้ง 3 สถาบันนี้ ได้รวมกันเป็นสามเหลี่ยมของอำนาจ (triangle of power) ที่ประกอบด้วยชนชั้นนำจาก 3 กลุ่ม คือ นายทหารระดับสูง (the high militaryes) นักบริหารบริษัทระหว่างชาติ (the corporation executives) และผู้นำทางการเมือง (political directorates) ทั้งนี้ ทั้ง 3 กลุ่มนี้ จะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และต่างฝ่ายต่างแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน⁴

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า แนววิเคราะห์ชนชั้นนำเป็นแนววิเคราะห์ ที่สรุปว่าอำนาจ การตัดสินใจในทางการเมืองจะผูกขาดโดยชนชั้นนำเสมอ จะต่างกันก็ตรงที่อำนาจทางการเมืองจะผูกขาดโดยบุคคล หรือคณะบุคคล หรือสถาบัน ซึ่งเท่ากับว่าแนววิเคราะห์ได้ปฏิเสธแนวคิด

---

⁴ Irving Lious Harowitz , Power Politics and People : The Colective Essays of C. Wright Mill (New York : Ballantin Book ,1962), PP. 23-27.

ประชาธิปไตยและหลักเจตนารมณ์ร่วมของราษฎร (general will) โดยชี้ให้เห็นว่า ความจริงแล้วในระบบประชาธิปไตยนั้นมีหน้าที่ที่ผิดปกติแฝงเร้นอยู่ (malfunction) คือ การควบคุมชนชั้นนำและการกำหนดชนชั้นนำโดยประชาชน ในที่สุดแล้วรูปแบบวิธีการทางการเมืองของระบบประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้งก็เป็นเพียงกระบวนการคัดเลือกผู้นำที่เหล่าชนชั้นนำได้สร้างขึ้น เพื่อให้ผู้นำมีความชอบธรรมในการปกครองยิ่งขึ้นเท่านั้น⁵

อย่างไรก็ตาม Robert A. Dahl ซึ่งได้ศึกษาระบบการเมืองในสังคมอเมริกา แล้วสรุปว่า แม้ว่าในทุกสังคมจะมีชนชั้นนำอยู่ แต่ก็ยังคงมีลักษณะสังคมแบบประชาธิปไตยอยู่ กล่าวคือ มวลชนสามารถควบคุมการตัดสินใจของชนชั้นนำได้ โดยอาศัยกลไกของระบบประชาธิปไตย คือ พรรคการเมือง ระบบการเลือกตั้ง กลุ่มผลประโยชน์และรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะว่า ชนชั้นนำทางการเมืองที่ปรารถนาจะได้รับการเลือกตั้งและเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะต้องหาฐานสนับสนุนจากประชาชน และหลังจากได้รับเลือกตั้งแล้ว ก็ต้องระมัดระวังว่าสมัยต่อไปตนเองจะได้รับเลือกตั้งอีกหรือไม่ ซึ่งก็เท่ากับว่าพวกเขาต้องดำเนินการทางนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ก่อให้เกิดผลที่ตามมาคือมวลชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของชนชั้นนำ และ เนื้อหาของนโยบายที่กำหนดขึ้นมิใช่ความชอบของชนชั้นนำ (elite preference) แต่เป็นความชอบของมวลชน (mass preference)⁶

3.2 ความหมายของชนชั้นนำ

การที่จะเข้าใจความหมายของชนชั้นนำได้ดียิ่งขึ้น ต้องเข้าใจความหมายแนวคิดเรื่องอำนาจ (power) ก่อน ทั้งนี้เนื่องจากชนชั้นนำก็คือกลุ่มที่มีอำนาจ และมีฐานอำนาจนั่นเอง

⁵ Robert A. Dahl , Who Govern ? : Democracy and Power in American City (New Haven and London : Yale University Press , 1966), PP. 102-103.

⁶ Robert A. Dahl , " The Concept of Power " , Introductory Reading in Political Behaviour ed. Sidney Ulmer (Chicago : Mcnally Company Press , 1961) , PP. 342-343.

Robert A. Dahl มองแนวคิดเรื่องอำนาจเป็นสถานะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม กล่าวคือ คนจะไม่มีอำนาจถ้าไม่อาศัยอยู่ในสังคม อำนาจเป็นความสัมพันธ์เชิงครอบงำในลักษณะที่ A ใช้อิทธิพล บังคับให้ B ทำในสิ่งที่ B ไม่ประสงค์จะทำได้ โดยที่ B ไม่สามารถขัดขืนคำสั่งของ A ได้ เรียกว่า A มีอำนาจมากกว่า B ส่วนการที่ว่าใครมีอำนาจมากกว่าใครในระบบการเมืองต้องดูที่ว่า ความแตกต่างในความสามารถและการมีทรัพยากรสมบัติและความมีประสบการณ์ ซึ่งจะนำไปสู่ ความแตกต่างทางทรัพยากรการเมือง (political resources) และแรงจูงใจในการเข้าสู่ระบบการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่ความแตกต่างในความเชี่ยวชาญทางการเมือง และการใช้ทรัพยากรเพื่อแสวงหาอิทธิพลทางการเมือง ซึ่งในที่สุดแล้วจะนำไปสู่ความแตกต่างในการมีอำนาจหรืออิทธิพลทางการเมือง (political influence)⁷

สำหรับความหมายของ elite นั้นได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย แต่โดยสรุปแล้วก็คือ กลุ่มคนที่มีอำนาจในทางการเมือง เศรษฐกิจ และ สังคมมากกว่ากลุ่มอื่นในสังคมนั่นเอง ดังนี้

Lasswell กล่าวว่า elite คือ คนกลุ่มน้อยผู้ถือเอาสิ่งมีคุณค่าในสังคมมาก⁸ หรือกลุ่มคนที่มีอำนาจมากในกลุ่มของความสัมพันธ์ทางสังคม⁹ หรือถ้าจะกล่าวโดยง่ายที่สุดชนชั้นนำก็คือผู้มีอิทธิพล (influentials)¹⁰

---

⁷ Robert A. Dahl , Modern Political Analysis (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall , Inc. , 1976) , p. 38.

⁸ Harold D. Lasswell , World Politics and Personal Insecurity, P. 3.

⁹ Harold D. Lasswell and Abraham Kaplan , Power and Society (New Haven : Yale University Press ; 1950) , p. 201.

¹⁰ Harold D. Lasswell and Daniel Lerner , eds , World Revolutionary Elite (Cambridge : M.I.T.Press , 1965) , P. 4.

Robert A. Dahl ได้ให้ความหมายชนชั้นนำว่า ชนชั้นนำ คือ กลุ่มคนที่มีอำนาจและใช้อำนาจและอิทธิพลต่อกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม ส่วนชนชั้นนำในทางการปกครองก็คือกลุ่มคนซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าเสียงข้างมากในด้านขนาด และชนชั้นนำไม่ใช่คนกลุ่มเดียวที่ผูกขาดอำนาจในสังคมอย่างเด็ดขาด แต่จะมีอิทธิพลเฉพาะในบางเรื่อง บางประเด็น (issues) ที่ตนเองมีฐานอำนาจอยู่ เช่น อำนาจในการตัดสินใจในประเด็นทางเศรษฐกิจก็จะถูกตัดสินใจโดยชนชั้นที่มีฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้ามชนชั้นผู้นำทางการเมืองก็จะมีอำนาจตัดสินใจในประเด็นทางการเมือง เป็นต้น¹¹

ระดม วงษ์น้อย ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ชนชั้นนำ คือ กลุ่มคนที่อยู่บนจุดยอดของพีระมิดแห่งการแบ่งชั้นทางสังคม เป็นคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจ และอิทธิพลมากที่สุดครอบครองทรัพย์สินและความร่ำรวยมากที่สุด หรือ มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในสังคมหรือชุมชน โดยที่คนกลุ่มน้อยนี้ได้อาศัยความได้เปรียบดังกล่าวเข้าถึงหรือเข้าควบคุมการตัดสินใจของสังคมและชุมชนเอาไว้ ซึ่งในปัจจุบันนี้การควบคุมอำนาจในการตัดสินใจดังกล่าวก็คือ อำนาจการปกครองนั่นเอง¹²

Likhit Dheravegin ได้ให้ความหมายไว้อย่างกระชับและชัดเจนว่า ชนชั้นนำในสังคมคือผู้ซึ่งโดยปกติจะแตกต่างจากมวลชนใน 3 ด้าน คือ ความร่ำรวย สถานภาพ และอำนาจ แต่ลึกลับ ก็ตั้งข้อสังเกตไว้ คนที่มีอำนาจนั้นไม่จำเป็นต้องร่ำรวย และคนที่ร่ำรวยก็ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจเสมอไป¹³

---

¹¹ Robert A. Dahl , " Critique of the Ruling Elite Model , " American Political Science Review 52 (June , 1958) , pp. 463-464.

¹² ระดม วงษ์น้อย , แนวคิดเรื่องชนชั้นนำและการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน (เอกสารทางวิชาการหมายเลข 10 , ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2527) น. 10.

¹³ Likhit Dheravegin , " The Power Elite in Thailand : A General Survey with a Focus on the Civil Bureaucracy , " in Elite and Development , ed. Alnoel Welhmoerner (Bangkok : Freedch - Ebert-Stiftung , 1975) , p. 83.

C. Wright Mill ได้ให้ความหมายว่า ชนชั้นนำอำนาจ (power elite) คือ กลุ่มผู้นำทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหารที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด และทำหน้าที่ตัดสินใจชี้นำสังคม¹⁴

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ ได้ให้ความหมายบุคคลชั้นนำคือ บุคคลในชุมชนใดชุมชนหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติที่น่าปรารถนาโดยทั่วไปในระดับที่ค่อนข้างสูงเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเพียงประการเดียวหรือหลายประการก็ตาม บุคคลชนชั้นนำอาจเป็นผู้ที่มีอำนาจได้รับความยกย่องนับถือ มีทรัพย์สินหรือมีความสามารถหลายด้าน คุณสมบัติดังกล่าวอาจเพียงประการเดียวหรือหลายประการก็ได้¹⁵

จากที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่าชนชั้นนำเป็นกลุ่มคนจำนวนน้อยที่มีฐานอำนาจ คือ ความมีทรัพย์สินสมบัติ มีสถานภาพ ความมีอำนาจ และมีคุณสมบัติเป็นภูมิปัญญา ความเฉลียวฉลาด เหนือกว่าคนทั่วไปที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่การที่จะสรุปว่าชนชั้นนำเหล่านี้จะเป็นชนชั้นนำทางการเมืองหรือไม่นั้น ต้องดูว่ากลุ่มชนชั้นนำได้ใช้ฐานอำนาจที่มีอยู่เพื่ออำนาจทางการเมืองปกครองหรือไม่ ดังนั้นกลุ่มชนชั้นนำในสังคมจึงมีอยู่ 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีอำนาจปกครอง (governing elite) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการชี้นำ ตัดสินใจแก้ไขปัญหาหรือกำหนดนโยบายของสังคมหรือชุมชน ในอีกแง่หนึ่งก็คือ ชนชั้นนำทางการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ผู้นำทางการเมืองหรือราชการที่เข้ามาเล่นการเมือง ผู้นำพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น อีกกลุ่มคือ ชนชั้นนำที่ไม่มีอำนาจทางการเมือง (non-governing elite) ซึ่งเป็นกลุ่มมีฐานอำนาจหรือมีศักยภาพที่จะใช้เป็นหนทางเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองได้ เช่น นักธุรกิจระดับสูง เช่น ประธานกรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคาร บริษัทหรือบริษัทระหว่างชาติทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้ชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มอาจเป็นชนกลุ่มเดียวกัน และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดก็ได้

¹⁴ Mill, *The Power Elite*, pp. 23-27.

¹⁵ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, บุคคลชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย (กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2513), น. 21.

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สนใจศึกษาชนชั้นนำทั้ง 2 กลุ่ม คือ ทั้งกลุ่มมีอำนาจปกครอง เช่น นายอำเภอ นายกเทศมนตรี สารวัตรใหญ่ นายทหาร และ ชนชั้นนำที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ผู้จัดการธนาคาร ผู้นำศาสนา เป็นต้น โดยจะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำ และลักษณะการตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชน

3.3 โครงสร้างอำนาจในชุมชน

การศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นความพยายามศึกษาเพื่อสร้างตัวแบบชนชั้นนำซึ่งเป็นผู้ปกครองในชุมชน (ruling elite model) แม้ว่าผลสรุปโดยทั่วไปจะมองว่าอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม จะผูกขาดอยู่กับคนจำนวนน้อย แต่โดยลักษณะของผลการศึกษาแล้ว ผู้ศึกษาแต่ละท่านต่างสร้างตัวแบบโครงสร้างอำนาจในชุมชนของตนเองขึ้น จึงมีผลให้ผลการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวคิดหลักที่ผู้ศึกษาแต่ละท่านใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งมีอยู่ 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดชนชั้นนำนิยม (elitism) และแนวคิดพหุนิยม (Pluralism) โดยที่กลุ่มชนชั้นนำนิยมจะสรุปผลการศึกษาว่าโครงสร้างอำนาจในชุมชนจะถูกผูกขาดโดยคนกลุ่มเดียวที่มีจำนวนน้อย¹⁶ ในขณะที่กลุ่ม Pluralism จะสรุปว่าโครงสร้างอำนาจในชุมชนจะเป็นลักษณะกระจาย ไม่มีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจครอบงำอย่างเด็ดขาด แต่จะแตกต่างกันไปขึ้นกับประเด็นในทางการเมือง (political issues)¹⁷

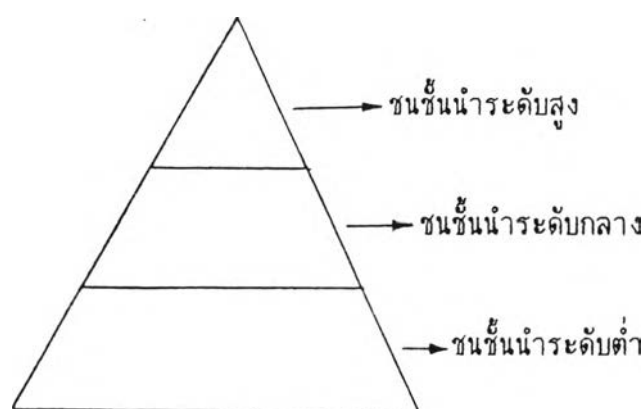

¹⁶ ตัวอย่างเช่น ผลการศึกษาของ Floyd Hunter , Community Power Structure (Chapel Hill : University of North Carolina Press ,1953); Robert Presthus , Man At The Top : A Study in Community Power (New York : Oxford University Press , 1964) .

¹⁷ เป็นผลการศึกษาของ Dahl , Who Govern ? Democracy and Power in American City ; Thomas R. Dye , Who Ruling America ? The Carter Years (Englewood Cliffs ,New Jersey : Prentice-Hall ,Inc., 1976).

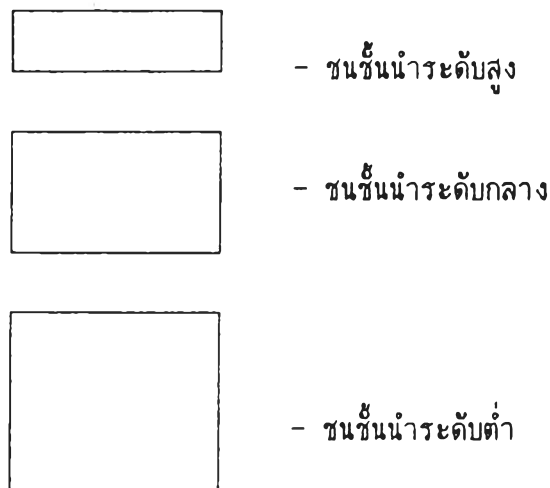
ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวแล้วว่า แนววิเคราะห์ชนชั้นนำมีความใกล้เคียงกับแนววิเคราะห์ชนชั้น (class approach) จะแตกต่างกันประเด็นที่ว่าแนววิเคราะห์ชนชั้นเน้นศึกษา "ความร่ำรวย" (wealthy) "ความมีเกียรติยศ" (prestiges) เป็นฐานในการจัดช่วงชั้นในสังคม ในขณะที่แนววิเคราะห์ชนชั้นนำเน้นศึกษา "อำนาจ" (power) และใช้อำนาจเป็นฐานในการจัดช่วงชั้นของผู้มีอำนาจทางการเมือง แต่กระนั้นก็ตามแนววิเคราะห์ทั้ง 2 ก็มีความใกล้เคียงกันและต่างมุ่งศึกษา และวิเคราะห์ความขัดแย้ง (conflict) ซึ่งเป็นกลไกที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งยังชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากการแบ่งชั้น (division) และความไม่เท่าเทียมกันในสังคมนั้นเอง ดังนั้น เพื่อให้การศึกษาแนววิเคราะห์ชนชั้นนำชัดเจนยิ่งขึ้น โครงสร้างอำนาจในชุมชนมีความชัดเจนยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในประเด็นการศึกษา ผู้วิจัยจึงขอเสนอรูปแบบการแบ่งชนชั้นในสังคมตามแนววิเคราะห์ชนชั้น ซึ่งแบ่งเป็น 4 รูป แบบดังนี้¹⁰

1. โครงสร้างทางชนชั้นแบบปิรามิด (The Pyramidal Class Structure) เป็นโครงสร้างชนชั้นที่เน้นการจัดลำดับชั้นและขนาดของชนชั้น กล่าวคือ ฐานของปิรามิดจะเป็นกลุ่มชนชั้นต่ำ ในขณะที่ชนชั้นสูงจะอยู่ที่ยอดปิรามิด และสมาชิกของชนชั้นจะลดหลั่นจากยอดปิรามิดลงสู่ฐานปิรามิด โดยที่โครงสร้างชนชั้นลักษณะนี้จะอธิบายว่าสังคมและชุมชนจะถูกปกครองโดยชนกลุ่มน้อย (oligarchy , monarchy) และเป็นกลุ่มที่มีความร่ำรวย (wealth) และมีเกียรติยศสูง (prestige) ดังรูปภาพข้างล่าง

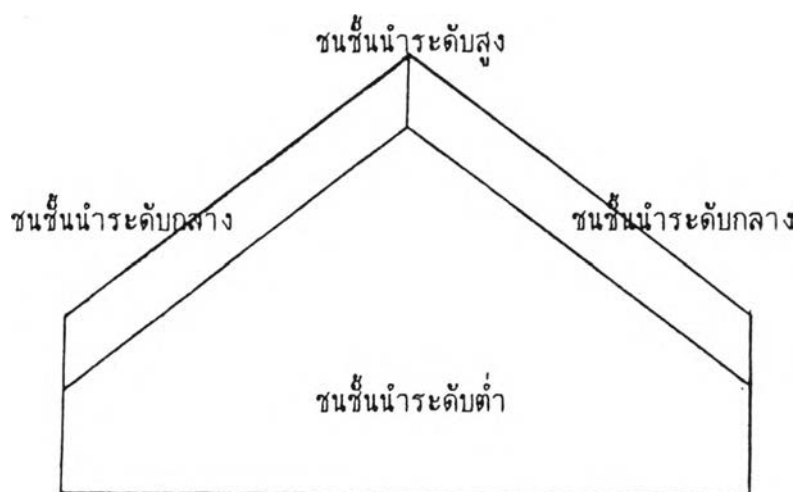

¹⁰ James A. Bill and Robert L. Hardgrave , Jr. Comparative Politics : The Quest for Theory (Ohio : Charles E. Merrill Publishing Company , 1973) , pp. 179-181.

2. โครงสร้างทางชั้นแบบสายบังคับบัญชาแนวดิ่ง (The Hierarchical Class Structure) เป็นลักษณะโครงสร้างชั้นแบบมีสายการบังคับที่มีการจัดลำดับชั้น และมีขนาดของจำนวนต่างกัน มีความแตกต่างกับลักษณะแบบปิรามิดตรงที่ไม่มีลักษณะชั้นชั้น (slope) แต่จะ (slope) แต่จะเป็นการจัดลำดับชั้นที่มีความแตกต่างกันระหว่าง 6 ชั้นชั้น คือ ชั้นชั้นสูงสุด (upper upper class) ชั้นชั้นระดับต่ำ (lower upper class) ชั้นชั้นกลางระดับสูง ชั้นชั้นกลางระดับต่ำ และชั้นชั้นต่ำระดับสูง (upper lower class) และชั้นชั้นต่ำสุด (lower lower class) โดยแยกเป็นกลุ่ม ๆ โดยที่กลุ่ม upper class เป็นกลุ่มที่ชี้นำการตัดสินใจในสังคม ดังรูปภาพข้างล่างนี้

3. โครงสร้างทางชั้นแบบคาบเกี่ยวซึ่งกันและกัน (The Overlapping Class Structure) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ย้ำให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชั้น โดยที่แต่ละชั้นจะมีความสัมพันธ์ที่คาบเกี่ยวกัน แต่ที่อาจมีความแตกต่างในช่องว่างบ้าง โครงสร้างชั้นลักษณะนี้อำนาจการตัดสินใจยังคงอยู่ที่กลุ่มชั้นระดับสูงเพียงแต่ว่ามีช่องว่างของการใช้อำนาจน้อย กล่าวคือ ชั้นชั้นระดับกลางและต่ำยังมีอิทธิพลในการตัดสินใจอยู่โดยเฉพาะชั้นระดับกลาง

4. โครงสร้างชั้นแบบแลกเปลี่ยนและโต้ตอบซึ่งกันและกัน (The Reciprocal Class Structure) เป็นลักษณะการจัดชั้นโดยมีชั้นสูงเป็นศูนย์กลางที่แวดล้อมไปด้วยชั้นกลาง และชั้นต่ำ ซึ่งเท่ากับว่าไม่ได้ย่ำตรงที่ขนาดของชั้นแต่ย้ำความซับซ้อนของแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างชั้นที่มีความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน และโต้ตอบซึ่งกันและกันอยู่ แต่กระนั้นก็ตามสายการบังคับบัญชาที่ยังคงมีอยู่ เพราะอำนาจส่วนใหญ่ยังคงอยู่กับกลุ่ม upper class ในขณะที่เดียวกันทั้งชั้นสูง กลางและต่ำ ต่างก็แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยมีกลุ่ม middle class เป็นตัวเชื่อมอยู่กลาง

ในลักษณะเดียวกันกับแนววิเคราะห์ชั้น แนววิเคราะห์ชั้นชั้นนำก็ได้พยายามสรุปตัวแบบโครงสร้างอำนาจในชุมชนออกเป็น 5 รูปแบบ ใกล้เคียงกับแนววิเคราะห์ชั้นนี้ ดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจแบบปิรามิด (Pyramidal Structure) ซึ่งเป็นโครงสร้างอำนาจที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่คนกลุ่มน้อยซึ่งอยู่บนยอดของปิรามิด โดยปราศจากการต่อต้าน และชั้นนำ สามารถควบคุมประชาชนผู้อยู่ในลำดับต่ำลงมาในโครงสร้างได้ทั้งหมด

2. โครงสร้างอำนาจลักษณะปิรามิด เหมือนกับโครงสร้างอำนาจชนิดแรกแต่ต่างกันตรงที่โครงสร้างลักษณะนี้มีชั้นนำระดับต่ำลงมาพอมีอำนาจต่อรองอยู่แต่ไม่สามารถขึ้นมาใช้อำนาจได้

3. โครงสร้างอำนาจลักษณะปิรามิดแบบมีการจัดช่วงชั้น (Stratified Pyramidal Structure) ในโครงสร้างชนิดนี้มีหลายกลุ่มที่มีอำนาจอยู่ แต่ก็มีมีการจัดช่วงชั้นของการมีอำนาจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของบทบาทที่มีส่วนในอำนาจและการตัดสินใจในกิจกรรมของสังคมและชุมชน

4. โครงสร้างอำนาจแบบรูปประฆัง (Ring or core model) ซึ่งเป็นโครงสร้างอำนาจในชุมชนสมัยใหม่นี้มีกลุ่มที่มีอำนาจในสังคมแบบหลากหลาย และทุกกลุ่มในสังคมต่างมีอำนาจในการที่จะก้าวเข้าไปเป็น top influentials ของสังคม

5. โครงสร้างอำนาจแบบปิรามิดที่แตกแยกจากกัน (Segmented Power Pyramids) ซึ่งเป็นลักษณะโครงสร้างอำนาจในสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรม จนมีผลให้มีกลุ่มที่มีอำนาจอยู่หลายกลุ่มโดยแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด ตัวอย่างเช่น ประเทศลาตินอเมริกา

อย่างไรก็ตามลักษณะโครงสร้างอำนาจในชุมชนที่เกิดจากการศึกษาในเชิงประจักษ์ของนักวิชาการที่ศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจในชุมชนจะสรุปลักษณะโครงสร้างออกเป็น 2 โครงสร้างหลัก คือ

1. โครงสร้างแบบปิรามิด (Pyramids) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่มีชนชั้นนำจำนวนน้อยผูกขาดอำนาจการตัดสินใจอย่างเด็ดขาด และโดยสรุปแล้ว จะสรุปว่าผู้นำทางเศรษฐกิจมีอำนาจมากในการกำหนดนโยบายทางการเมือง เช่นตัวอย่าง การศึกษาของ Floxyd Hunter

2. โครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยม (Pluralism) ซึ่งมองว่าโครงสร้างอำนาจจะกระจาย (factional) ไม่มีกลุ่มไหนมีอำนาจในชุมชนอย่างเด็ดขาด มีการประนีประนอม และผสมกลมกลืนในโครงสร้าง ตัวอย่างเช่น ผลการศึกษาของ Robert A. Dahl และ Thomas R. Dye

3.4 ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรืองานวิจัยที่มีลักษณะใกล้เคียง พบว่างานวิจัยในด้านนี้ยังมีน้อยและจากการสำรวจพบว่าการศึกษารายใหญ่ในด้านนี้มุ่งศึกษาถึงอิทธิพลของผู้นำในท้องถิ่นต่อการพัฒนา หรือมุ่งศึกษาถึงผลของการมีผู้นำท้องถิ่นในลักษณะต่อการสร้างความเจริญหรือการเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นมากกว่าที่จะหาคำตอบลักษณะโครงสร้างอำนาจในชุมชนไทยว่ามีลักษณะอย่างไร แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาดังกล่าวก็ยังมีประโยชน์อยู่สำหรับการนำมาเป็นฐานสนับสนุนข้อค้นพบในการวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจในท้องถิ่นได้ จากการสำรวจผลงานการวิจัยพบว่ามีทั้งนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการไทยที่ศึกษาวิจัยโครงสร้างอำนาจชุมชนในไทย ซึ่งพอจะกล่าวโดยสังเขปดังนี้

Charles F. Keyes ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชนในไทย โดยได้สรุปงานวิจัยภาคสนามในหมู่บ้านไทยประมาณ 50 กว่าชิ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2496 - 2512 แล้วชี้ให้เห็นว่าการศึกษาดังกล่าว¹⁹ พบว่าในชุมชนท้องถิ่นมีแหล่ง (source) สองแหล่งที่ก่อให้เกิดลักษณะผู้นำท้องถิ่น คือ ลักษณะโครงสร้างสังคมแบบชาวนา (peasant source) และแหล่งภายนอกระดับชาติ (national sources) ซึ่งทั้งสองแหล่งนี้จะเป็นตัวแปรที่ทำให้เกิดลักษณะผู้นำท้องถิ่น 3 ประเภทคือ

1. ผู้นำซึ่งเกิดจากการเป็นสมาชิกกับกลุ่มภายนอก หรือผู้นำที่มาจากภายนอกชุมชน เช่น นักการเมือง ข้าราชการ พ่อค้า เป็นต้น
2. ผู้นำซึ่งเกิดจากภายในชุมชน หรือเป็นผลมาจากโครงสร้างสังคมแบบชาวนาโดยตรง Keyes ใช้คำว่า "elders" ซึ่งหมายถึง คนสูงอายุที่มีความรู้มีประสบการณ์ และชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาก
3. ผู้นำซึ่งเกิดจากการเชื่อมช่องว่างระหว่างผู้นำประเภทที่หนึ่งและที่สอง ซึ่งเรียกว่า "Synaptic leaders" Keyes ให้ความสำคัญผู้นำประเภท "Synaptic leaders" เป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างชาวชนบทในหมู่บ้านกับสังคมภายนอก ผู้นำประเภทนี้ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระ ครู พ่อค้า และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ประจำอยู่ในท้องถิ่นซึ่งคลุกคลีกับประชาชนในหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตาม Keyes ก็ยอมรับว่า ยังมีผู้นำท้องถิ่นที่ไม่ใช่คนในหมู่บ้านแต่มีอิทธิพลในการติดต่อสัมพันธ์กับชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ เรียกว่า ผู้นำท้องถิ่นที่มีใช้ชาวบ้าน (Non-Villagers) ซึ่งได้แก่ กลุ่มข้าราชการ โดยเฉพาะข้าราชการตำรวจ และข้าราชการปกครอง เป็นผู้นำที่มีอิทธิพลต่อผู้นำท้องถิ่นมาก

¹⁹ Charles F. Keyes, "Local Leadership in Rural Thailand", in Local Authority and Administration in Thailand, ed. Fred R. Von der Mehden and David A. Wilson (Los Angeles: University of California, 1970), pp. 92-127.

Clark D. Neher²⁰ ศึกษาลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหมู่บ้านสองหมู่บ้านในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ประชาชนและผู้นำในหมู่บ้าน ตลอดจนข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงและนักการเมือง Neher ใช้กรอบแนวคิดแบบผู้อุปถัมภ์และผู้ให้อุปถัมภ์ (the patron-client relationship) วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับกลุ่มผู้นำในหมู่บ้าน ซึ่งต่างได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากความสัมพันธ์ดังกล่าว Neher ได้แบ่งบุคคลในโครงสร้างของหมู่บ้านในชุมชนท้องถิ่นที่เข้าศึกษาเป็น 3 ประเภท โดยใช้อุปกรณ์ประกอบการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาคม การมีส่วนร่วมในโครงการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น และความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเมือง กลุ่มแรกเรียกว่า กลุ่มที่ไม่สนใจการเมือง (the apoliticals) เป็นกลุ่มของประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านที่มีความเกรงกลัว และไม่อยากติดต่อสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาคมที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน กลุ่มที่สองเรียกว่ากลุ่มผู้สนใจกิจกรรมทางการเมือง (the politicals) เป็นกลุ่มซึ่งมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง เป็นผู้ซึ่งรู้กระบวนการเมืองในท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ ผู้นำของกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น สมาชิกคณะกรรมการวัด สมาชิกสภาตำบลหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มชาวนา กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้รับรู้ปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน Neher ถือว่ากลุ่มนี้เป็นตัวกลาง (middlemen) ที่เชื่อมระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ กลุ่มที่สาม เรียกว่า กลุ่มชนชั้นนำของหมู่บ้าน (the village elites) เป็นกลุ่มบุคคลจำนวนน้อย ซึ่งหมู่บ้านหนึ่งจะมีอยู่ประมาณ 3-4 คน ที่จะทำการตัดสินใจแบบผูกขาดอำนาจในหมู่บ้าน (authoritative decision making) ซึ่งได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน Neher สรุปว่ากลุ่มผู้มีบทบาทในชุมชนมากที่สุดคือ กลุ่มชนชั้นนำผู้สนใจการเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในรูปแบบการอุปถัมภ์ช่วยเหลือ และได้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ดังกล่าว

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ²¹ นับได้ว่าเป็นนักวิชาการไทยคนแรกที่ศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนไทยอย่างเป็นระบบ กรอบความคิดของจักรกฤษณ์อาศัยการศึกษาของอันเตอร์ เป็น

²⁰ Clark D. Neher, The Dynamics of Politics and Administration in Rural Thailand (Ohio: Center for International Studies Ohio University Press, 1974).

²¹ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, บุคคลชนชั้นนำ โครงสร้างแห่งอำนาจ และการเมืองชุมชนไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2513).

การศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างอำนาจและชนชั้นนำระหว่างสองเทศบาล การศึกษาของจักรกฤษณ์ได้นำเอาวิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง เพื่อให้ได้รายชื่อของชนชั้นนำด้วยการสอบถามจากประชาชนทั่วไป หลังจากนั้นเมื่อได้รายชื่อชนชั้นนำแล้ว จักรกฤษณ์ก็ได้นำรายชื่อนั้นให้ชนชั้นนำด้วยกันจัดลำดับพวกเดียวกัน เพื่อให้ทราบว่าในสายตาของชนชั้นนำใครมีอำนาจและอิทธิพลสูงต่ำแตกต่างกันอย่างไร หลังจากนั้นผู้วิจัยจัดระดับคะแนนเอาไว้ 8 ประเภท การจัดคะแนนดังกล่าวเป็นการแบ่งประเภทผู้นำตามลักษณะอำนาจ เช่น ถ้าวินิจฉัยสิ่งการในโครงการที่สำคัญจะได้ 3 คะแนน ถ้าเป็นคนที่บุคคลอื่นให้ความเคารพคิดเห็นจะได้ 1 คะแนน เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วจักรกฤษณ์ ยังค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำที่ถูกเสนอชื่อตามวิธีการ Sociogram อีกด้วยผลการวิจัยของจักรกฤษณ์ยืนยันว่า ชนชั้นนำนั้นมักจะดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งมาก่อนหรือมีฐานะความเป็นอยู่มั่งคั่ง หรือเคยดำรงตำแหน่งใหญ่ๆ และมีความมั่งคั่งอีกด้วย คุณสมบัติรองอื่นๆ เช่น สถานที่เกิด สัญชาติ เชื้อชาติ อายุ เพศ การศึกษา ฯลฯ เป็นส่วนที่ช่วยส่งเสริมอำนาจ หรืออิทธิพลของแต่ละบุคคลให้ชัดเจนขึ้นเท่านั้น กล่าวโดยสรุปงานของจักรกฤษณ์เป็นการศึกษาแบบง่าย ๆ ไม่ได้ใช้วิธีการทางสถิติอะไรที่ซับซ้อนยุ่งยาก การวิเคราะห์เป็นแบบบรรยายความถึงลักษณะชนชั้นนำที่สำคัญ แต่งานวิจัยชิ้นนี้ก็ถือว่าเป็นการวิจัยด้านโครงสร้างอำนาจชุมชนอย่างมีระบบเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

ระดม วงษ์น้อม²² ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างสร้างอำนาจชุมชนในชนบทไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบสองหมู่บ้านทางภาคกลางและภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดสองอย่างควบคู่กันเป็นกรอบของการวิจัย คือ ผู้นำทางความคิดเห็น (opinion leadership) และแนวคิดชนชั้นนำ โดยมีเป้าหมายเพื่อตรวจสอบดูว่า ผู้นำทั้งสองประเภทเป็นพวกเดียวกันหรือไม่ สำหรับวิธีการศึกษาใช้วิธีการสองประเภท คือ วิธีการโครงข่ายสังคม (the sociometric method) เพื่อระบุตัวผู้นำทางความคิดเห็นและใช้วิธีระบุชนชั้นนำ โดยวัดจากชื่อเสียง เพื่อระบุบุคคลชั้นนำในชุมชน จากการศึกษาพบว่า ถ้ามองจากตัวบุคคลที่เป็นชนชั้นนำแล้ว ชนชั้นนำและผู้นำทางความคิดเห็นแทบจะเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน นั่นคือ บุคคลที่ได้รับระบุชื่อว่าเป็นชนชั้นนำจะเป็นผู้นำทาง

²² Radom Wongnom, "Opinion Leadership and The Elite in Rural Thailand : A Case Study of Two Village" (Ph.D. Dissertation in Political Science, Department of Political Science, University of California, Los Angeles, 1980).

ความคิดเห็นด้วย แต่ถ้ามองจากตัวบุคคลที่ได้รับการระบุว่าเป็นบุคคลผู้นำทางความคิดเห็นแล้ว มีบุคคลที่เป็นผู้นำทางความคิดเห็นจำนวนน้อยที่เป็นชนชั้นนำ นอกจากนี้งานวิจัยพบว่าการมีตำแหน่งหรือเคยมีตำแหน่งของบุคคลในชุมชน จะเป็นปัจจัยสำคัญผลักดันให้บุคคลดังกล่าวได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้นำทางความคิดเห็นและชนชั้นนำ ข้อสรุปที่น่าสนใจในประการสุดท้ายในการวิจัยฉบับนี้ได้มีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้นำและบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ โดยใช้ตัวแปรด้านรายได้ การถือครองที่ดิน อาชีพ การศึกษา การมีตำแหน่ง การใช้การสื่อสาร และการมีโลกทัศน์ที่กว้าง จากการศึกษพบว่า มีความแตกต่างกันในตัวแปรเหล่านี้ระหว่างผู้นำ และบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำทั้งยังพบอีกว่าตัวแปรที่อธิบายความแตกต่างได้ดีที่สุดคือตำแหน่ง ดังนั้นตำแหน่งจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าสู่ความเป็นผู้นำของบุคคลในชุมชน

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์²³ ได้ทำการศึกษาผู้นำท้องถิ่นใน 40 ตำบล โดยใช้วิธีการกำหนดตัวผู้นำจากการมีตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ในตำบลและหมู่บ้าน เช่น ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาตำบล และพระ เป็นต้น แล้วได้นำเอาวิธีการทางสถิติขั้นสูงมาช่วยในการวิเคราะห์เพื่อดูว่าลักษณะผู้นำแบบไหนที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหน้าที่ของชุมชนมากที่สุด ณรงค์ได้กล่าวว่า ตัวแปร 3 ประการ ที่มีผลต่อการมี community activeness, คือ รายได้ของประชาชน ระดับความเจริญของชุมชน และลักษณะผู้นำท้องถิ่น ที่มีการศึกษาสูงและเป็นคนหนุ่ม จากการศึกษาของณรงค์พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหน้าที่ของชุมชนมากที่สุดได้แก่ การได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนไปในทางทันสมัย ขนาดรูปร่างของผู้นำ ค่านิยมเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังพบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดได้แก่ ระดับการศึกษาของผู้นำ อายุของผู้นำ และค่านิยมที่เกี่ยวพันกับการรักษาติ อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้ก็ไม่ใช่งานวิจัยที่ชี้ให้เห็น ถึงโครงสร้างอำนาจในชุมชนแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงงานวิจัยที่ต้องการดูว่าผู้นำลักษณะไหนจะก่อให้เกิดการกระทำหน้าที่ของชุมชนมากที่สุด และมีปัจจัยอะไรบ้างที่ก่อให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเท่านั้น

---

²³ Narong Sinsawadsi, Local Leaders and Community Activeness : An Empirical Study of 40 Thai Rural Community (Bangkok : Thai Khadi Research Institute, Thammasat University, 1980).

สมจิต ปัญญาศักดิ์²⁴ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ชนชั้นนำ อำนาจและโครงสร้างอำนาจชุมชน โดยศึกษาเปรียบเทียบสองหมู่บ้านในชนบทภาคเหนือ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์ในด้านความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำและประชาชน ความสัมพันธ์ของชนชั้นนำ ที่คนคิดความเป็นบุคคลสมัยใหม่ของประชาชนและชนชั้นนำ และลักษณะโครงสร้างอำนาจชุมชนระดับหมู่บ้านในชนบทไทย ดูความแตกต่างทางด้านชนชั้นนำอำนาจ โครงสร้างอำนาจระหว่างหมู่บ้านเจริญกับหมู่บ้านด้อยความเจริญ และดูการรับรู้ของประชาชนและชนชั้นนำเกี่ยวกับชนชั้นนำในหมู่บ้าน ใครมีคุณสมบัติเพียงพอที่ได้รับยกย่องให้เป็นชนชั้นนำ ผู้วิจัยได้ใช้แนวความคิดชนชั้นนำอำนาจ และการระบุชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง ตำแหน่งและการตัดสินใจเพื่อให้ทราบชนชั้นนำในหมู่บ้าน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ลักษณะ คือ การวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ คือ Chi-Square, Pearson Correlation, Stepwise Multiple Regression, T-Test ANOVA และ Multiple Classification Analysis (MCA) ส่วนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดโครงข่ายทางสังคม (Network Analysis) และทฤษฎีแลกเปลี่ยนทางสังคม (Exchange Theory) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำ จากการศึกษาสมจิตพบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างประชาชนกับชนชั้นนำในคุณสมบัติ การดำรงตำแหน่ง ความร่ำรวย การเคยผ่านการอบรม อายุ การศึกษา และการเคยดำรงตำแหน่ง ประการที่สองพบว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำในด้านการรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกัน แต่เมื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำในด้านการตัดสินใจแล้วพบว่า ชนชั้นนำระดับสูงจะมีความสัมพันธ์กันมากกว่าชนชั้นนำระดับต่ำ กล่าวคือ กิจกรรมของชุมชนเกิดจากการตัดสินใจของชนชั้นนำระดับสูง ประการที่สามพบว่า โครงสร้างอำนาจชุมชนของทั้งสองหมู่บ้านมีลักษณะโครงสร้างแบบ Pyramid ที่มีชนชั้นนำน้อยเป็นผู้ตัดสินใจในชุมชนเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างในหมู่บ้านที่เจริญพบว่าชนชั้นนำก็มีมากที่สุด คือ ชนชั้นนำที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่ในหมู่บ้านที่ด้อยความเจริญปรากฏว่าชนชั้นนำซึ่งดำรงตำแหน่งจะเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจมากที่สุด และประการสุดท้าย พบว่าไม่มีความแตกต่างในระดับทัศนคติความเป็นบุคคลสมัยใหม่ระหว่างประชาชนและชนชั้นนำในสองหมู่บ้าน

²⁴ สมจิต ปัญญาศักดิ์, "ชนชั้นนำ อำนาจและโครงสร้างอำนาจชุมชน : ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบสองหมู่บ้านในชนบทภาคเหนือ" (สารนิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518).

ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี²⁵ ได้ทำการวิจัยเรื่องชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจและทัศนคติทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีสองหมู่บ้านในโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์ว่า ชนชั้นนำที่มีอำนาจ ฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมแตกต่างกันจากประชาชนทั่วไปอย่างไร, เพื่อวิเคราะห์อำนาจ สัมพันธภาพทางสังคม ลักษณะการเกาะกลุ่มทางสังคมของชนชั้นนำ ลักษณะโครงสร้างอำนาจของชนบทไทยว่ามีลักษณะแบบรวมศูนย์ใช้หรือไม่ และเพื่อศึกษาความคล้ายคลึงทางด้านความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองของชนชั้นนำและประชาชนทั่วไป โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 2 ลักษณะ คือ การวิจัยเชิงปริมาณใช้การวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสำรวจเอกสาร การสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการศึกษาการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติวิเคราะห์ที่สำคัญซึ่งได้แก่ Chi-Square, T-Test, Pearson Correlation เป็นต้น จากผลการวิจัยของศรีสมภพพบว่าชนชั้นนำในหมู่บ้านทุ่งกุลาร้องไห้มีลักษณะที่ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ติดตามการอ่านหนังสือพิมพ์ มีการติดต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในอัตราที่มากกว่าประชาชนทั่วไป และจุดเด่นของชนชั้นนำคือ การดำรงตำแหน่งสำคัญมากและมีอายุค่อนข้างมากกว่าประชาชนทั่วไป สัมพันธภาพของชนชั้นนำระดับสูงมักจะเกาะกลุ่มในการทำงานสูงกว่าชนชั้นนำชั้นรองลงมา แต่ความสัมพันธ์แนบแน่นเคยทางสังคมของชนชั้นนำทั้ง 3 กลุ่ม มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด จุดเด่นของชนชั้นนำในหมู่บ้านที่เจริญพบว่ามักจะเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญภายในหมู่บ้าน มีรายได้สูงกว่าประชาชนทั่วไป และชนชั้นนำที่มีอำนาจในระดับสูงจะมีการเกาะกลุ่มกันในการทำงาน และมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันอย่างใกล้ชิดมากกว่าชนชั้นนำที่มีอำนาจในระดับที่รองลงมา ทั้งชนชั้นนำและประชาชนทั่วไปมีความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน แต่เป็นข้อสังเกตว่าเมื่อเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านที่มีความเจริญน้อยกว่า ความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองของคนในหมู่บ้านจะสูงกว่าในหมู่บ้านที่เจริญกว่า แต่เมื่อเปรียบเทียบความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้วทั้งสองหมู่บ้านจะไม่แตกต่างกัน

²⁵ ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, "ชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจและทัศนคติทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีสองหมู่บ้านในโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้" (สารนิพนธ์หลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528).

กมล ประเสริฐกุล²⁶ ได้ทำการศึกษา โครงสร้างอำนาจและความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองของชนชั้นนำท้องถิ่น โดยทำการศึกษาที่ตำบลหนึ่งของอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีสมมติฐานเบื้องต้นของการวิจัย เพื่อศึกษาว่าใครคือชนชั้นนำที่มีอำนาจในชุมชนระดับตำบล และมีปัจจัยอะไรบ้างที่อธิบายถึงการเป็นชนชั้นนำและการจัดลำดับชั้นของชนชั้นนำ กมลได้ใช้กลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มในการศึกษาคือประชาชนทั่วไปที่เป็นหัวหน้าครอบครัวและกลุ่มที่ได้รับการระบุให้เป็นชนชั้นนำ เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติวิเคราะห์ Chi-Square, T-Test และ Pearson Correlation ผลการวิจัยปรากฏว่า ชนชั้นนำในแต่ละหมู่บ้านที่ได้รับการยอมรับหรือได้รับความไว้วางใจให้มีบทบาทในการตัดสินใจต่อประเด็นปัญหาสำคัญนั้น ได้แก่ผู้มีคุณลักษณะเด่น 2 ประการคือ เป็นบุคคลที่ให้ความสนใจและทุ่มเทการทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง และเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งทางการที่สำคัญในหมู่บ้าน บุคคลที่ได้รับความไว้วางใจมากที่สุดคือ ผู้ใหญ่บ้านและที่มีคุณลักษณะเหมือนผู้ใหญ่บ้าน สำหรับปัจจัยที่อธิบายความแตกต่างในระดับชนชั้นนำของตำบลนี้คือ การดำรงตำแหน่งทางการที่สำคัญในหมู่บ้าน โดยเฉพาะตำแหน่งที่มีบทบาทสำคัญในสภาตำบลและความสนใจติดตามข่าวสารทางบ้านเมือง ส่วนปัจจัยอื่น ๆ เช่น เพศ อายุ สถานที่เกิด ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน ระดับการศึกษา ศาสนา อาชีพ รายได้ การถือครองที่ดิน การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน การมีส่วนร่วมทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน การมีโลกทัศน์สากลนิยม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ไม่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างในระดับชั้นของอำนาจของชนชั้นนำ

สมชัย รักวิจิตร²⁷ ได้ศึกษาวิจัย เรื่องความเป็นผู้นำในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยใช้วิธีการศึกษาทางโครงข่ายทางสังคม (Sociometric Method) เพื่อหาตัวผู้ในท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อทราบโครงสร้างผู้นำในหมู่บ้านว่าใครคือผู้นำที่แท้จริง เพื่อหาความแตกต่างความคล้ายคลึงที่สำคัญระหว่างผู้นำกับผู้มีได้เป็นผู้นำ เพื่อการศึกษาระบบค่านิยมอุดมการณ์ ความคิดทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัย และทัศนคติของผู้นำต่อคอมมิวนิสต์และเจ้าหน้าที่ และเพื่อศึกษาคูว่าผู้นำในหมู่บ้านสนใจที่จะมีบทบาทในการพัฒนาและรักษาความมั่นคงหรือตลอดจน

²⁶ กมล ประเสริฐกุล, "โครงสร้างอำนาจและความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองของชนชั้นนำท้องถิ่น" (สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์, 2527).

²⁷ สมชัย รักวิจิตร, ความเป็นผู้นำในหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนากการทหารระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา, 2525).

ผู้นำมีขีดความสามารถเพียงใด ผลการศึกษาของสมชัย สอดคล้องกันสมมติฐานในการศึกษา โครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำ เพราะการใช้เทคนิคที่มีดัชนีการกำหนดตัวผู้นำในหมู่บ้านจึงเป็น ตำแหน่งที่สำคัญ จำนวนตำแหน่งต่าง ๆ การศึกษา ความมั่นคง นอกจากนี้สมชัยยังพบว่าผู้มี รายได้ดี หรือมีฐานะอันจะกินจะได้รับการสนับสนุนให้เข้ามาบริหารหมู่บ้าน บุคคลที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดี จึงมักจะมีโอกาสเป็นผู้มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลมากกว่าคนในหมู่บ้าน

นลินี ตันธวนิตย์²⁰ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย โดยใช้วิธี การระบุตัวผู้นำโดยพิจารณาจากชื่อเสียงและใช้วิธีการที่เรียกว่า snowball technique ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธีการสังเกตการณ์และเข้าร่วมในกิจกรรมของ ชุมชน การสัมภาษณ์การวิจัยครั้งนี้กระทำในสองหมู่บ้านเพื่อเปรียบเทียบ หมู่บ้านหนึ่งเป็นหมู่บ้านที่มี โครงการพัฒนาของรัฐเข้ามาสร้างความเจริญให้ ส่วนอีกหมู่บ้านหนึ่งไม่มีโครงการพัฒนาแต่อย่าง ใด วัตถุประสงค์ของการวิจัยก็เพื่อพิสูจน์ทฤษฎีที่ว่าเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม อื่นๆ จะทำให้โครงสร้างอำนาจเปลี่ยนไปด้วย ผลการศึกษานพบว่าในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐ มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ ในหมู่บ้านที่ไม่มีการพัฒนา ก็มีเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน ข้อสังเกตที่ได้จากผลการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ที่ชาวบ้านยกย่องให้เป็นผู้นำจะต้องมีความสามารถเป็น ผู้ที่น่าไว้วางใจ ริเริ่มความคิดเคยติดต่อกับภายนอก และเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน คุณสมบัติสุดท้ายนี้แสดงว่า ความมั่นคงเป็นส่วนประกอบสำคัญของผู้นำชุมชน

โดยสรุปแล้วนักวิชาการส่วนใหญ่ยอมรับว่า โครงสร้างอำนาจในชุมชนของไทยมีลักษณะ เป็นแบบปิรามิด (Pyramid) กล่าวคือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้มีคุณสมบัติด้านการมีตำแหน่งทาง ราชการ ตำแหน่งทางสังคม และการมีทรัพย์สินสมบัติหรือมีความร่ำรวย จะเป็นกลุ่มบุคคลจำนวนน้อย ที่ผูกขาดการตัดสินใจแบบผูกขาดอำนาจในชุมชน (authoritative decision-making) โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการหรือไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ลักษณะโครงสร้างอำนาจดัง กล่าวนี้เป็นโครงสร้างซึ่งไม่เกื้อหนุนต่อการปกครองตนเองหรือระบบประชาธิปไตยในท้องถิ่น แต่ จะสอดคล้องกับระบบการเมืองแบบผู้อุปถัมภ์กับผู้ใต้อุปถัมภ์ (patron-client political

²⁰ นลินี ตันธวนิตย์, "การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย ศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐ และหมู่บ้านที่ไม่มีโครงสร้างการพัฒนาของรัฐ" (วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยามหาบัณฑิต, แผนกอิสระสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525).

system) ซึ่งเน้นการมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการและใช้บุคคลเป็นส่วนตัวของผู้อุปถัมภ์และผู้
ใต้อุปถัมภ์เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ไรท์ก็ตี ลักษณะความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์กับผู้ใต้อุปถัมภ์ไม่สามารถเห็น
ได้อย่างชัดเจนในชนบทไทย เพราะในโครงสร้างการปกครองของไทยตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระ
ดับชาติ ข้าราชการยังคงมีอิทธิพลมากอยู่จึงไม่จำเป็นเสมอไปที่ข้าราชการเหล่านี้จะฟังฟัง หรือ
ขอความช่วยเหลือจากกลุ่มบุคคลซึ่งมีสถานภาพทางสังคมสูงและมีความร่ำรวย